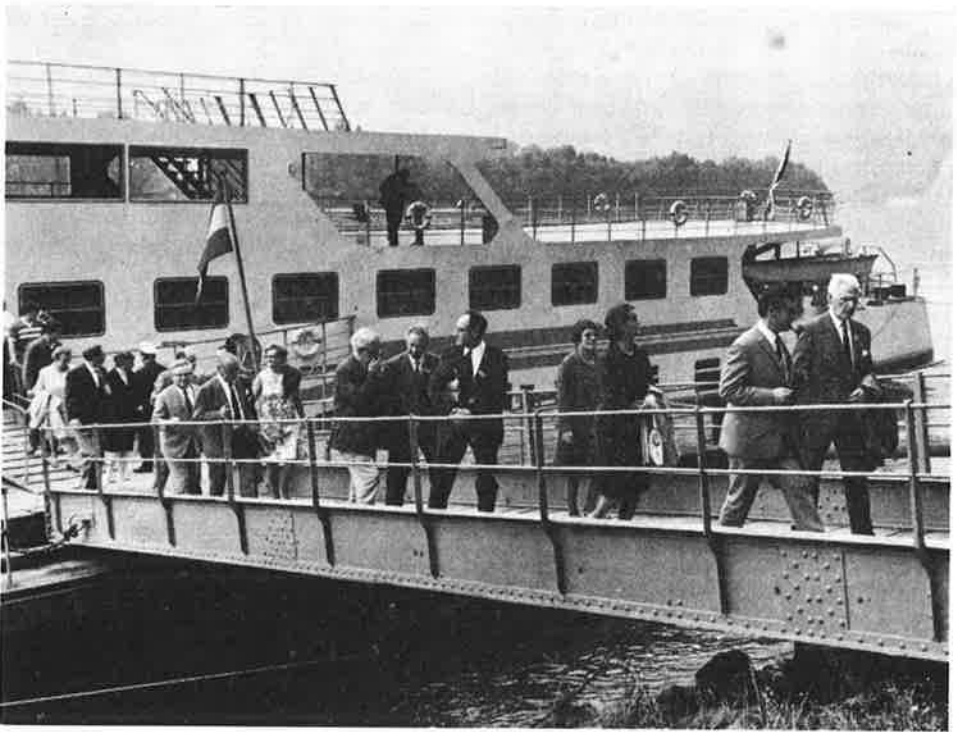

Nimistöntutkijain kongressi Wienissä

Viime syyskuun alussa pidettiin Wienissä kymmenes kansainvälinen nimistöntutkimuskongressi kansainvälisen nimistöntutkimuskomitean ICOS:n johdolla ja yhteistyössä Belgiassa toimivan nimistöntutkimuskeskuksen kanssa. Kongressi pidetään joka kolmas vuosi. Kongressin suojelija oli Itävallan liitto-

presidentti Franz Jonas. Isäntämaan järjestelytoimikunta kongressin presidentin, prof. Eberhard Kranzmayerin ja yleissihteerin, prof. Herwig Hornungin johdolla oli tehnyt suurtyön valmisteluissa. Heillä oli apuna monissa kongressijärjestelyissä kokemusta hankkinut Wiener Medizinische Akademie. Kymme-

Kongressin osanottajia poistumassa laivasta Dürnsteinissa. Kuvassa ensimmäisenä ja toisena oikealta alankomaalaiset professorit Meertens ja Blok. Taempana prof. Nissilä keskustellessaan prof. Björn Collinderin kanssa (seitsemäs oikealta).

nettä kokoontumista juhlihan kongressin järjestelyt olikin hoidettu erittäin taitavasti.

Kongressiin oli ilmoitettu 4 yleisluennon lisäksi kaikkiaan 140 esitelmää, joista 114 saimme ilmoittauduttaessa käteven kahtena offsetteknikalla painettuna nitteenä. Itse istunnossa esitelmöitsijä voi näin tyytyä lyhyeen referaattiin tai johonkin tutkimuksen yksityiskohtaan ja keskustelulle jäi aikaa — ei kuitenkaan aina tarpeeksi.

Kongressiin oli ilmoittautunut 351 osanottajaa 34 maasta. Näistä oli kuitenkin parikymmentä peruuttanut osallistumisensa; lisäksi oli mm. Neuvostoliiton koko 11-henkinen ryhmä estynyt saapumasta kongressiin. Suurin edustus oli

jälleen Länsi-Saksalla: 55 osanottajaa. Luku kertoo onomastiikan vahvasta asemasta Saksan liittotasavallan kielentutkimuksessa. Yhdysvalloilla oli 17 edustajaa, Belgiassa ja Italiassa 16, Romaniassa 15, Tanskalla ja Sveitsillä 14 ilmoittautunutta jne. Suomesta oli mukana kolme osanottajaa. Prof. Nissilä piti esitelmän Slaavilaisperäisiä maasto- ja vesistötermejä Laatokan alueen paikannimistössä ja dos. Maria Widnäs Translitteroinnista ja transkriptiosta Suomessa. Sen lisäksi voimme tutustua prof. Thorsin painettuun esitelmään Aateliston ja virkamiehien henkilönnimistä 17. ja 18. vuosisadalla Suomessa sekä lis. Heikki Solinin esitelmään Kreikkalaiset henkilönnimet Roomassa.

Järjestelykomitea oli valinnut isäntämaan luontoon sopivaksi kongressin yleisteemaksi Vuoret ja nimistöntutkimus. Muuten kongressi jakautui esitelmien aiheiden mukaan 11 jaostoon: I Yleinen onomastiikka, metodiikka, systematiikka, II Germaaninen nimistöntutkimus, III Saksalainen nimistöntutkimus, IV Romaaninen nimistöntutkimus, V Slaavilainen ja balttilainen nimistöntutkimus, VI Indogermaaninen ja esiindogermaaninen nimistöntutkimus, VII Vuorovaikutusta Euroopan nimistössä, VIII Ei-indogermaaninen nimistöntutkimus, IX Henkilönnimet ja niiden sosiaaliset kerrostumat, X Nimistöntutkimus ja kartografia: normaalistaminen, transkriptio ja translitterointi sekä XI Vesistönnimet. Valitettavasti tälläkin kertaa puuttui suomalais-ugrilaisen nimistöntutkimuksen jaosto.

Kongressin avajaisistunnossa maanantaina 8. syyskuuta puhui aluksi kongressin presidentti, professori Eberhard Kranzmayer. Kansainvälisen nimistöntutkimuskeskuksen pääsihteerin virkaa edesmenneen prof. van de Wijerin jälkeen hoitanut prof. Henri Draye korosti puheessaan murteen tutkimuksen ja onomastiikan läheisyyttä. Tervehdyksensä esittivät vieraiden puolesta prof. Carlo Battisti Firenzestä ja prof. Pieter J. Meertens Amsterdamista, Wienin yliopiston puolesta dekaani, prof. Hans Wieseneder, Wienin kaupungin puolesta pormestari Bruno Marek sekä opetusministerin puolesta jaostosihteerinä, tri Otto Drischel. Itävallan liittopresidentti Franz Jonas avasi kongressin. Puheessaan hän kiitti Wienin onomastista koulukuntaa, joka on ollut prof. Kranzmayerin johdossa, ja piti Itävaltaa keskeisen aseman vuoksi sopivana tutkimuskeskukseksi sekä Alppien keskellä olevana erittäin sopivana vuortennimien tutkimuspaikaksi.

Avajaispäivän yleisluennossa prof. Kranzmayer tarkasteli Itävallan vuortennimiä, ja sen jälkeen prof. Herwig Hornung esitteli kongressikaupunkia ja sen historiaa erityisesti nimistön näkökul-

masta hyvin tiiviissä ja valaisevassa esitelmässään.

Yleisen nimistöntutkimuksen, metodiikan ja systematiikan jaoston esitelmää kuuntelin neljä: mannheimilaisen Dieter Bergerin esitelmän Ovatko kansojennimet ja muut monikolliset henkilönnimet appellatiiveja, latvialaissyntyisen, nykyisin Tukholman yliopiston slavistiikan instituutissa työskentelevän tri Velta Rūķe-Draviņas Nimeäminen sosiologisesta näkökulmasta, länsisaksalaisen Marburgissa työskentelevän Ruth Schmidt-Wiegandin Lakikieli ja nimistötiede sekä Erlangenin yliopistossa työskentelevän Herbert Voitlin Englantilaisten sukunimien kirjoittaminen ja lausuminen metodisena probleemana.

Tohtori Dieter Bergerin pohtimaa erisnimien asemaa kielen systeemissä ovat viime vuosikymmenien aikana tutkineet mm. Bloomfield, Gardiner, Pulgram ja Sørensen sekä nimistöntutkijoista Leys ja Debus. Näissä tutkimuksissa on pantu erityistä painoa morfologisille tuntomerkeille. Koska erisnimi on määrätyn, individualiteetiltaan vain kerran esiintyvän olennon tai asian merkinä, voidaan likipitään katsoa yksikkömuoto erisnimen tuntomerkiksi. Erikoistapaukset, kuten eräät vuorten (Pyreneet) ja saariryhmien (Hebridit) nimet on voitu plurale tantumeina pitää tähän ryhmään kuuluvina. Kansojen ja heimojen nimet sekä muut monikolliset henkilöryhmien nimitykset eivät sitä vastoin näytä täyttävän esitettyä vaatimusta, ja toisaalta kaikkien näiden muotojen syntaktinen käyttö näyttää vaativan samoja lisiä (artikkelit, pronominit jne.), jotka ovat välttämättömiä myös appellatiivisten substantiivien yhteydessä. Siksi useimmat lingvistit ovat pitäneet henkilöryhmien monikollisia nimityksiä appellatiiveina.

Monet strukturalisteista ovat pohtineet erisnimien numeruskysymyksiä. Bloomfield oli päätenyt lyhyesti siihen, että erisnimet voivat esiintyä vain yksikössä. Sørensen on puolestaan todennut,

että erisnimet voivat kyllä hyvin esiintyä monikossa, mutta silloin ei ole mahdollinen yksikön ja monikon välinen oppositio, mikä on tunnusomaista appellatiiveille. Esimerkiksi nimillä Andit ja Hebridit ei ole yksikköä. Ne tosin kuvaavat saarten tai vuorten joukkoa, mutta tarkoittavat näitä kokonaisuutena ja ovat siten selviä erisnimiä (individual names) kuten Pariisi tai Englanti.

Toisin on asia, jos yksiköllisiä erisnimiä käytetään monikossa, kun esimerkiksi on kysymys kahdesta tai useammasta sammannimisesta henkilöstä: *There are two Johns in our family*. Niin pian kuin nimi esiintyy tällä tavoin laskettavissa olevana substantiivina, se on Sørensenin mielestä appellatiivi.

Gardiner on huomannut kansojen nimien esiintyvän alun pitäen monikossa ja pitänyt niitä plurale tantum -muotoina. Hän tosin näkee niissä eron *Hebridit*-tyyppisiin maantieteellisiin nimiin verrattuna, mutta pitää kuitenkin kansojen nimiä erisniminä. Sørensen on arvostellut Gardinerin tapaa sekoittaa näiden monikollisten nimien diakroninen ja synkroninen tarkastelu. Hänen mukaansa nyt on olemassa monikon ja yksikön välinen oppositio, joka puuttuu vuoristojen ja saaristojen nimistä. Samoin arvelee Vater, joka korostaa epämääräisen artikkelin käyttöä substantiivin appellatiivisen luonteen pettämättömänä merkkinä.

Esitelmöitsijä halusi tunnustaa edellä esitettyjen ajatuskulkujen johdonmukaisuuden, niin kauan kuin tarkastellaan vain kyseisen nimiryhmän kieliopillista muotoa. Yksikön ja monikon välinen oppositio ja mahdollisuus yhdistää näihin nimiin determinatiivisia lisiä, kuten epämääräinen artikkeli tai demonstratiivipronomini, on epäilemättä appellatiivisen luonteen merkki. Mutta esitelmöitsijä ei pitänyt tällä selvitettyinä näiden nimien lingvististä luonnetta eikä tuloksia onomastiikkaa tyydyttävinä.

Onomastikoista Leys on tarkastellut esitettyjä Sørensenin tuloksia. Myös hän

esittää, että sellaiset ilmaukset kuin *the two Johns* ovat appellatiivisia johdoksia vastaavista erisnimistä; näin tosin monikkomuodossa on kyse appellatiivista, mutta yhteys erisnimeen on vielä löydettävissä selvästi. Erisnimi ja sen »johdos» ovat semanttisesti hyvin läheisiä. Kumpikin *John* on oma sekoittamaton henkilö, ja jokainen tällainen henkilö vaatii nimeltään, että se on merkki hänen identiteetistään. *John* ja *John* ovat siis homonyymeja, samalta kuulostavia sanoja, joilla on eri sisältö. Kummallakin henkilöllä on niin sanoaksemme sama etiketti.

Bergerin mielestä kielenkäyttö on siinä kuitenkin oikeassa, että se pitää kumpaakin *John*-nimistä kahtena eri ihmisenä, mutta ei saman lajin kahtena esimerkkinä. Melkein ainahan sen tapaista lausetta kuin *There are two Johns in our family* seuraa niiden erojen kuvailu, jotka ovat näille kummallekin tunnusomaisia eri ihmisinä. Olemme siis muodollisesti tekemisissä monikon kanssa, mutta siten ei muodostu luokkaa tai lajia.

Myöskään kansojennimet eivät varsinaisessa käytössään kuvaa mitään luokkaa, vaan yksilöllisen ryhmän. On henkilöryhmien nimiä, jotka ilmaisevat ulkopuolisille kokonaisuuden tai jotka itse muodostavat muihin ryhmiin verrattuna kokonaisuuden. Esitelmöitsijä otti esimerkiksi historiankirjoittajien ja perinteen käyttämiä kansojen nimityksiä: Caesarin ja Tacituksen käyttämät *sveebit* ja *bataavit*, jotka hänen mukaansa ovat määrättyjä, vain kerran olemassa olevia ihmisryhmiä; ne identifioivat kulloinkin mainitun ja siten täyttävät erisnimien oleellisen edellytyksen. On aivan luonnollista, että nämä nimet ovat monikossa. Kansa on yksityisten olentojen summa, joka on käsiteltävissä vain monikollisena. Berger katsoi voitavan soveltaa myös kansojen nimiin sen, mitä Gardiner on sanonut saariryhmien ja vuoristojen monikollisista nimistä: »Ei mikään estä jotakin monikollista olemasta ajatuksellisesti kokonaisuus.»

Saman periaatteen kuin kansojen nimissä Berger katsoi vallitsevan myös erilaisten yhdistysten ja liittojen nimissä. Hänen mukaansa jokainen — kaiketi kuitenkin vain Saksassa — tietää tarkoin, keitä jalkapallopelissä tarkoitetaan leijonilla tai yliopistoissa alemanneilla. Näiden nimien käytölle on etymologisen merkityksen tunteminen yhtä tarpeellonta kuin muille erisnimille.

Esitelmänsijän mukaan kansannimi ei ole enää erisnimi sellaisessa lauseessa kuin »Hollantilaiset ovat perustaneet New Yorkin». Siinä on vain puhe yksityisistä hollantilaisista ihmisistä. Mutta hän näki suuren eron tällaisen lauseen appellatiivin ja muiden appellatiivisten henkilönnimitysten sisällön välillä. Esimerkiksi ilmauksessa »hänen esi-isänsä olivat yksinkertaisia kankureita» *kankurit* ovat yksilöitä, joille tuntomerkit antavat arvon, mutta niiden takana ei ole mitään primaaria ryhmää, minkä mukaan niitä nimitetään. Nimitys *hollantilaiset* ei sitä vastoin olisi mahdollinen, jos ei olisi ryhmää, kansaa, johon siten nimitetyt ihmiset kuuluvat. Olennainen ero Bergerin ajattelun mukaan on siis se, että appellatiivisella alueella ryhmittelyt ovat sekundaareja: ryhmä muodostuu vasta yksilöiden joukosta, ja yksilö voi aina esiintyä erikseen, ilman taustaryhmää. Kansa taas on primaaristi ryhmä, ja yksilö saa nimityksensä vain suhteessaan ryhmään.

Loppujen lopuksi esitelmänsijä päätyi siihen, että henkilöryhmien nimillä on kielipolillisessa suhteessa erikoisasema. Ne ovat varsinaisessa monikollisessa käytössään erisnimiä, jotka nimittävät ryhmän kokonaisuutena. Jos taas yksityistä ihmistä kutsutaan tällaisen ryhmännimen yksiköllä, hänet jäsennetään kyseiseen ryhmään; nimitys on siten »appellatiivinen johdos» henkilöryhmän nimityksestä. Tämä johdos voi taas puolestaan olla monikossa, jolloin puhutaan halutusta määrästä ryhmän yksityisiä jäseniä. Olisimme tämän mukaan tekemisissä kahden monikon kanssa, jotka ei-

vät eroa struktuuriltaan mutta kylläkin sisällöltään. Kumpi kulloinkin on kysymyksessä, täytyisi selvittää kontekstistä. Jos kontekstiin sisältyvät ryhmänimen synonyymit ovat kollektiiveja kuten *kansa*, *joukko*, *joukkue*, *yhdistys* jne., silloin on käsillä erisnimi; jos on kyse yksityisten henkilöiden nimityksistä, silloin ryhmänimi on käsitettävä appellatiiviksi. Appellatiivin ja proprin kulloinenkin erottaminen tulee siten tulkintakysymykseksi. Esitelmänsijä myönsi tämän tuovan joitakin vaikeuksia, mutta uskoi tällä tavoin oltavan oikeudenmukaisempia kielen elämää kohtaan kuin erottamalla ankarasti kielipiin kategoriat.

Tohtori Velta Rūke-Draviņa selvitteli modernin onomastiikan kysymyksiä esitelmässään Nimeäminen sosiologisesta näkökulmasta.

Nykyään nimestöntutkimus ei rajoitu nimen etymologiaan, vaan haluaa selvittää myös nimen luomista ja käyttöä. Nimisosiologinen tutkimussuunta koettaa tarkastella nimeämistä psykologisena ja sosiologisena tapahtumana; se etsii eri sosiaaliryhmien osuutta nimien luomisessa ja jakaumassa ja koettaa nimien sosiaalisen ryhmittelyn kriteerein sekä mahdollisuuksien mukaan näiden nimien esiintymisen ja yleisyyden perusteella tehdä päätelmät nimeäjien yhteiskunnallisesta struktuurista.

Monet sosiologiset henkilönnimitutkimukset ovat jo osoittaneet, että eri sosiaaliryhmien nimien välillä on selviä eroja. Vasta aivan viime aikoina onomastisessa kirjallisuudessa on koitettu ryhmitellä myös paikannimiä sosiaalisten näkökohdientien mukaan.

Jokainen nimestäjä tietää, että maastossa on paljon kohteita, joilla ei ole lainkaan nimeä, ja että luonnossa olevien kohteiden runsaus tai vähäisyys ei ole aina suoraan verrannollinen nimettyjen paikkojen lukumäärään. Hyvätkään murteenpuhujat eivät aina osaa nimetä läheskään kaikkia ympäristössä esiintyviä paikkoja.

Esitelmänsijä selvitti eräin Latvian,

Skandinavian ja Suomen nimistöä otetu-
tuin esimerkein, että joidenkin nimiryh-
mien esiintyminen voi rajoittua joihinkin
ammatti- tai sosiaaliryhmiin ja että elin-
ja ammattioilla on voimakas vaikutus
nimeämiseen. Ammatti saattaa aiheut-
taa sen, että suuresta joukosta tarjolla
olevia kohteita nimetään vain muutama
erityisen tärkeä.

Samoista esimerkeistä voitiin todeta,
että pienten paikkojen nimien vaikutus-
piiri on jokseenkin rajoittunut. Tärkeätä
on myös, että nimen tunteminen ja käyt-
tö saattaa olla rajoittunut paitsi paikalli-
sesti (johonkin paikkaan tai rajoitettavaan
ympäristöön) myös sosiaalisesti (johon-
kin ammattiryhmään tällä seudulla).

Rūķe-Draviņa yhtyi suurin piirtein
G. R. Stewartin (1962) nimeämisen tär-
keimmistä edellytyksistä esittämiin mieli-
piteisiin, joiden mukaan paikka (tai
kohde) saa nimen 1) jos tämä paikka
voidaan käsittää selvästi rajoitettavaksi
kokonaisuudeksi ja 2) jos tällä paikalla
on nimeäjän elämässä niin tärkeä merki-
tys, että sen nostaminen samanlaisten
paikkojen massasta erityisen nimen avul-
la on toivottavaa.

Esitelmöitsijän mielestä täytyy myös
nimien katoamisessa ottaa nämä edelly-
tykset lukuun. Paikannimenhän ei tar-
vitse kadota samanaikaisesti nimen
omaavan paikan häviämisen kanssa,
esimerkiksi hävinneen talon nimi saattaa
elää viljelysten nimissä, kuivuneen jär-
ven nimi ensin suon ja sitten niityn tai
metsän nimenä. Niin kauan kuin siihen-
astiset nimen käyttäjät asuvat paikalla
ja edellä mainitut edellytykset ovat voi-
massa, nimen olemassaolo on motivoi-
tua. Mutta niin pian kuin nimeävän yh-
teiskuntaluokan elämänmuoto on muut-
tunut siinä määrin, ettei mainittuja edel-
lytyksiä täytetä, nimi kuolee vähitellen.

Rūķe-Draviņa selvitteli nimien sosio-
logista jakaamaa Latvian viime vuosisa-
dan talonnimien ryhmittelyn avulla.
Hän oli jakanut talot suuruuden ja omis-
tussuhteiden mukaan neljään sosiaali-
ryhmään ja oli löytänyt selviä korrelaa-

tioita sosiaaliryhmien ja nimenantope-
rusteiden välillä. Esimerkiksi ylimmän
sosiaaliryhmän (herraskartanoiden) ni-
mistössä on muita enemmän vieraskieli-
siä — saksalaisia, puolalaisia ja venäläi-
siä — nimiä ja toisaalta rinnakkaisnimiä,
kahdessa alimmassa sosiaaliryhmässä
taas oli muita ryhmiä enemmän nimiä,
joilla oli alun pitäen liikanimen tai
haukkumanimen luonne; kahden alim-
man sosiaaliryhmän nimissä oli myös
muuta enemmän käsityöläisammatteihin
liittyviä sekä *-nieks*-johtimisia talon-
nimiä.

Eri maiden henkilönnimitutkimukset
ovat osoittaneet, että taipumus keksiä
epätavallisia, sointuvia etunimiä on tun-
nusomaista ylimmälle sosiaaliluokalle.
Esitelmöitsijän mielestä olisi syytä tutkia,
olisiko sama tendenssi vallalla myös suu-
rimpien tilojen paikannimissä. Samoin
hänenä olisi tarpeen seurata pienten
aluiden puitteissa nimien leviämistä so-
siaaliryhmästä toiseen.

Germaanisen onomastiikan jaostossa
ruotsalainen tohtori P. Envall esitti ky-
symyksen »Kuinka vanhoja ovat van-
himmat skandinaaviset kulttuurinimet?»
Vanhimpien kylännimien synnyn hän
johti vanhempaan aikaan kuin Jöran
Sahlgren, joka on pitänyt niitä rauta-
kaudella syntyneinä. Envall pohti pit-
kästi vanhimpien nimien etymologiaa ja
oli sitä mieltä, että viljelysnimissä on
usein käytetty hedelmällisyyden vertaus-
kuvaa, esim. *Rud ~ Rōda* -nimien selvi-
tyksistä hän ei pitänyt 'soutamisen' ja
'punaisen' selitystä läheskään aina oi-
keana, vaan useissa tapauksissa parem-
pana merkitystä 'Stange' 'seiväs', mikä
saattoi tarkoittaa viljelysmaan päähän
pistettyä seivästä, mutta Envallin mu-
kaan alun pitäen jumalallista hedelmälli-
syyttä. Norjalainen Sandnes kritisoi an-
karasti Envallin esittämiä etymologioita.

Viidennen eli slaavilaisen ja balttilai-
sen nimistöntutkimuksen jaoston esitelmiä
kuuntelin viisi: Itävallan Otto Kronstei-
nerin Slaavilaiset vuortennimet Itäval-
lassa, länsisaksalaisen Joseph Schützin

Nimikerrostumat ja slaavilaisen asutuksen aika Koillis-Baijerissa, itäsaksalaisen Ernst Eichlerin Slaavilaisten paikannimityyppien esiintymisestä eteläisessä Itä-Saksassa, itäsaksalaisen Karlheinz Hengstin Slaavilaiset vuorten ja laaksojen nimet Elben ja Saalen nimistössä sekä professori Viljo Nissilän Slaavilaisperäisiä maasto- ja vesistöermejä Laatokan alueen paikannimistössä.

Nissilä käsitteli maaston kohoumaa ja laskeumaa merkitsevien sekä eräitä vesistön osia ilmaisevien slaavilaisperäisten appellatiivien esiintymistä Karjalan, Aunuksen ja Inkerin nimistössä.

Maaston kohoumaa merkitsevä venäjän sana *gorá*, demin. *gorka* lienee perustana Inkerin *Gora-*, *Gorka-*, *Gorki-* nimissä ja Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirjassa mainituissa kylännimissä *Gorka*, *Gora*, *Goroja* ym; ne saattaisivat toisaalta olla *Grikorka-*, *Grigori-* nimen (kreikan *Gregorios*) hypokorismeja. Nuoria, usein vasta 1700-luvulla ja myöhemmin syntyneitä ovat monet Karjalan kannaksen ja Laatokan Karjalan *Lompka-* nimet, joiden pohjana on venäjän *lomka* 'louhos'.

Venäläisperäisten maastotermien *bugór*, gen. *bugrá* 'mäki' ja *veretija* 'suo' merkitys on Karjalan ja Inkerin maastotermienä ja paikannimissä muuttunut, esim. *pukro* (Kurkijoki) merkitsee 'laaksoa, notkoa' ja *veretti* (Sakkola) 'veden lohkomaa rantaa'. Näitä vanhempia ja laajemmalle levinneitä ovat appellatiivit *luosa* 'vetinen paikka' < ven. *лу́жа* 'Pfitze, Lache' ja *pauna*, *pauni*, *paunu* 'lammikko, lätäkkö, suvanto' < todennäköisesti ven. *bagno* 'eine niedrige, sumpfige Stelle', jotka esiintyvät useissa paikannimissä.

Esitelmöitsijä totesi käsittelemiensä maastotermien levinneen paikannimistöön appellatiivista käyttöä laajemmalle.

Kahdeksannessa eli ei-indogermaanisesta nimistöntutkimuksen jaostossa oli belgialaisen Devleeschouwerin esitelmän aiheena Uralilaisia jälkiä Pohjois- ja Itä-Galliassa. Esitelmöitsijä oli vuodesta 1949 etsinyt ja löytänyt tältä nykyisen ro-

maanisen Belgian kaksikieliseltä alueelta paikannimiä, jotka hänen mielestään olivat syntyneet kääntämällä — joko oikein tai väärin — läheisestä nimestä. Hän piti näitä nimipareja tärkeinä vanhimpien nimien selitykselle. Nimiparien esiintymisalue oli melko selvästi historiallinen kieliraja. Esitelmöitsijä oli löytänyt 25 Maas-joen vesistöön liittyvää nimeä, jotka olivat kelttiläistä alkuperää ja merkitsivät 'mutkittellevaa'. Devleeschouwerin mukaan nämä olivat voineet syntyä vain käännösteitse, ja ne täytyi johtaa varhaiskelttiin. Kun esim. kelttiläiselle *Mosá-sanalle ei löytynyt vastinetta indogermaanisista kielistä, Devleeschouwer pääteli sen palautuvan indogermaanista aikaa edeltävälle kaudelle. Vastineita ei löytynyt myöskään baskilaisista, haamilaisista eikä kaukasialaisista sanakirjoista, vasta Lagercrantzin sanakirjasta löytyi eteläläpin Suijavaa-rasta verbi *mässuö^{HK}* 'heittelehtiä (vuoteessa), kieppua'. Esitelmöitsijä pääteli, että tämän lapin sanan täytyy olla yhteydessä *Maas*-nimen lähtömuodon kanssa.

Esitelmän jälkeen käydyssä keskustelussa prof. Björn Collinder kumosi jokaisen tehdyn yhdistelmän. Yhtään esitetyistä nimistä ei hänen mielestään näin voitu yhdistää lapin välityksellä uralilaisiin kieliin. Esitelmässä ei ollut hänen mukaansa otettu huomioon äännehistoriallista kehitystä, vaan yhdistelty samalta kuulostavia sanoja. Keskustelu oli niin kiivasta, että jaoston presidenttinä toiminut prof. Nissilä joutui lopulta keskeyttämään tulistuneiden tutkijain väittelyn.

Edellisen jälkeen itäberliiniläinen Hermann Schall piti esitelmän meille vielä läheisemmästä aiheesta Itämerensuomalaisia jälkiä Luoteis-Slaavissa. Hän selvitteli pääasiassa balttilaisten kielten välityksellä saatuja liiviläisiä nimistöläinoja »Luoteis-Slaavissa», millä hän tarkoittaa Elben alajuoksun ja Itämeren lounaisrannikon välistä aluetta. Schallin lopputulos oli, että monet liiviläiset läh- tömuodot ovat voineet välittyä Latvian,

varsinkin Kuurinmaan nimistöstä lounaaseen Memelin alueen ja sitten Preussin kautta Veikselin ja Elben väliselle alueelle ja sieltä aina nykyisen Hannoverin seudulle. Välittävänä alueina olivat varsinkin Itämeren rannikkoseudut.

Esitelmiensä runsauden puolesta oli Indogermaanisen ja esi-indogermaanisen nimistöntutkimuksen jaoston rinnalla suosituin henkilönnimiä ja niiden sosiaalisia kerrostumia käsittelevä; kummassakin oli 26 esitelmää. Henkilönnimiä käsittelevistä esitelmistä kuuntelin kaksi: tri Irmgard Mahnken Göttingenistä käsittelee laajasti keskiaikaisen Dubrovnikin henkilönnimien sosiaalisia kerrostumia ja professori Unbegaun New Yorkista venäläisten henkilönnimien sosiaalisia kerrostumia. Venäläisten sukunimien historia on vähän yli 300 vuotta vanha. Suurin osa eli n. 90 % venäläisistä sukunimistä on adjektiivista alkuperää olevia *ov/ev-* tai *in-*johtimisia patronymeja; nämä eivät niin ollen osoita mitään sosiologisesti merkittävää. Jäljelle jäävässä osassa voidaan havaita eräiden johdintyyppien jakautumista sosiaalisten kerrostumien mukaisesti.

Neljäntenä kongressipäivänä kuuntelin pääasiassa nimistöntutkimusta ja kartografiaa käsittelevän kymmenennen jaoston esitelmää. Vilkkaat esitelmien jälkeiset keskustelut osoittivat, että nimien normaalistamisen käytännön pulmat ovat joka puolella polttavia.

Itävaltalaisen Josef Breun aihe oli maantieteellisten nimien normaalistamisen tämänhetkinen vaihe. Hän selvitteli YK:n v. 1967 pitämän nimien normaalistamiskonferenssin esittämien tehtävien toteutusta, erityisesti kirjoitusjärjestelmien siirron erilaisia ratkaisuehdotuksia. Breu kertoi Itävaltaan jo perustetun kansallisen koordinoivan nimikomitean. — Suomen kansallisen nimikomitean suunnittelun on opetusministeriö siirtänyt valtioneuvoston kansliaan suunnitteluministeriön tehtäväksi.

Englantilainen prof. A. N. Tucker pohti itsenäistyneen Afrikan nimistön

kirjoittamisongelmia. Pulmana täällä on entisten isäntien — ensin arabialaisten ja sitten eurooppalaisten kummannkin omalla kirjoitusjärjestelmällään — ja toisaalta kansan käyttämien nimimuotojen ero. Esitelmöitsijä piti tilannetta kaoottisena. Tšekkoslovakialainen tohtori Josef Bartušek esitteli ulkomaan paikannimien kirjoittamispulmia tšekissä. Venäläisten nimien kirjoittamisen ongelmia käsittelevät dos. Maria Widnäs esitelmässään Translitterointi ja transkriptio Suomessa sekä itävaltalainen prof. Hamm, jonka esitelmän otsikkona oli Slaavilaisen transkriptoinnongelmista. Samalla keskusteltiin periaatteellisesti ISO:n (kansainvälisen standardointikomitean) ehdottamista uusista kyrillisen kirjaimiston transkribointinormeista, joita kuitenkin erityisesti amerikkalaiset vastustivat. Tämä uusi latinaistamisjärjestelmä tulee vielä esille slavistikongressissa ennen ISO:n lopullista käsittelyä.

Vapaa-ajan ohjelman järjestelyissä Wienillä kongressikaupunkina on kadehdittavan hyvät ja monipuoliset mahdollisuudet. Niitä oli käytetty tässäkin kongressissa osanottajien tyytyväisyysdeksi erinomaisesti hyväksi.

Ensimmäisen kongressipäivän iltana oli Wienin pormestarin Bruno Marekin vastaanotto mahtavan uusgoottilaisen raatihuoneen juhlasalissa. Toisen illan ohjelmaan oli mahdollista valita käynti taidehistoriallisessa museossa, Isaac Babelin näytelmä Márija Burg -teatterissa tai Richard Straussin ooppera *Sálome* valtionoopperassa.

Kolmantena kongressipäivänä ei ollut lainkaan tieteellistä ohjelmaa, vaan koko päivä oli omistettu maaseutumatkalle: ensin busseilla Wienerwaldin kautta Wachau seudulle Melkiin ja sieltä laivalla takaisin Tonavaa pitkin Wieniin. Nimiä ei kuitenkaan unohdettu: matkalaisille jaettiin lähdetessä moniste, jossa oli muiden asioiden lisäksi prof. Kranzmayerin laatima selvitys tärkeimmistä matkan varren paikannimistä.

Melkissä tutustuimme benediktiiniläisluostariin. Sen palatsimainen rakennus kuuluu Euroopan barokkitaiteen kaudenimpiin. Marmorisali ja bibliofiilisiä aarteita täynnä oleva kirjasto, jossa on Paul Trugerin kattomaalaukset, Prandtauerin päätyönä pidetty luostarin kirkko, joka on tavattoman kauniisti sisustustettu, ja taidearteet, joista arvokkaimmasta, jalokivikoristeisesta kultaista ns. Melkein rististä näytettiin vain kuultokuvaa, kattoparvekkeilta Tonavalle ja Alpeille avautuvat sanoinkuvaamattomat näkymät — nämä ovat muistikuviani Melkistä. Tonavan laivamatka keskeytettiin lounaan jälkeen pariksi tunniksi Dürnsteinissa, missä oli luostarin puutarhassa Niederösterreichin maaherran vastaanotto.

Viimeistä edellisen kongressipäivän iltana oli matka Wienin luoteispuolella olevaan Klosterneuburgiin, missä tutus-

tuttiin ensin luostarin kirkkoon ja sen kellarissa olevaan Verdunin alttariin. Sen jälkeen kirkossa oli Wiener Sängerknaben -kuoron konsertti ja prof. Kurt Lerbergerin urkuesityksiä. Klosterneuburgista jatkoimme matkaa Kahlenbergvuorelle. Siellä koko Wienin valojen yläpuolella olevassa Kahlenbergin ravintolassa oli kongressin lopettajaisbanketti.

Konressin aikana, sen viimeisenä päivänä, pidettiin nimistöntutkimuksen kansainvälistä yhteistyötä hoitavan elimen ICOS:n virallinen kokous, jossa kansainvälisen nimistöntutkimuskomitean pääsihteeriksi prof. van de Wijerin jälkeen valittiin belgialainen professori Henry Draye. Samassa kokouksessa päätettiin kolmen vuoden kuluttua pidettävän yhdennentoista nimistöntutkimuskongressin paikaksi valita Sofia.

ANNELI RÄIKKÄLÄ